Makale Gönderim Tarihi : 24.06.2023
Makale Kabul Tarihi : 09.02.2024
DOI: 10.33419/aamd.1480114

CUMHURİYET DÖNEMİ ARKEOLOJİ POLİTİKALARI VE BİR CUMHURİYET AYDINI EKREM AKURGAL

ERDAL POLAT*

ÖZ

Türkiye Cumhuriyet'inin kuruluşunun ardından Mustafa Kemal Atatürk, yeni bir devlet/yeni bir uygarlık projesi kapsamında birçok alanda bir dizi yenilik gerçekleştirmeyi ve "Bilim Cumhuriyeti" kurmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda atılan her bir adımda "bilim, millî egemenlik, millî irade" gibi esaslar yer almıştır. Bilim Cumhuriyeti'nin esasları arkeolojiye de sirayet etmiş, hem Cumhuriyet'in bilim politikaları hem de cumhuriyetçilik ilkesinin esasları neticesinde arkeoloji alanında eğitimden uygulamaya kadar bir dizi yenilik gerçekleşmiştir. Bu dönemde söz konusu yenilikler hem 1930'lu yıllarda kurulan Türk Tarih Kurumu, Türk Arkeoloji Enstitüsü, Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi gibi kurumlarla hem de uzmanlar aracılığıyla gerçekleşmiştir. Bilim dünyasında Batı'dan yararlanma fikri arkeoloji alanında da fark edilmiş ve bu alanda yetişecek uzmanların yurt dışında eğitim alması devlet tarafından gerekli görülmüştür. Bu dönemde yurt dışına gönderilen öğrenciler arasında çalışmanın konusu olan Ekrem Akurgal da yer almıştır.

Bilindiği üzere 1911-2002 yılları arasında yaşamış olan Akurgal, Türkiye Cumhuriyeti'nde yazılı bir tezle doçentlik unvanını almış olan ilk akademisyendir. Bu çalışma Akurgal'ın hayat öyküsünü, onun arkeoloji dünyasına katkısını ve Türkiye Cumhuriyeti'nin arkeoloji politikalarını kapsamaktadır. Çalışma arkeoloji tarihine katkı sunmayı hedefleyen nitel bir araştırmadır. Araştırma boyunca ele alınan konunun seyrine bağlı olarak genel araştırma tekniklerinden, karşılaştırma, sebep-sonuç ilişkisi kurma ve tümevarım gibi bilimsel

* Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Van/TÜRKİYE, erdalpolat@yyu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2229-9819

araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın amacı ise, söz konusu kapsam dahilinde oluşturulmuş, Atatürk'ün "Bilim Cumhuriyeti" idealinden bağımsız olmayan Türkiye Cumhuriyeti'nin arkeoloji politikalarının söz konusu arkeoloğun çalışmalarına ne denli yansıdığı araştırılmıştır. Ekrem Akurgal'ın yaptığı kazılarda ve kaleme aldığı eserlerde bir gayesi olduğu ve bu gayeyi "Bilim Cumhuriyeti" ideali ve cumhuriyetçilik ilkesi ruhuyla gerçekleştirmeyi amaçladığı saptanmıştır. Ayrıca Cumhuriyet'in kurumsallaşma politikalarını arkeolojiye uygulamış, bu alanın kurumsallaşması ve alanda istihdam edilecek uzmanların yetişmesi için girişimlerde bulunmuştur. Bu bağlamda Akurgal, millî bir kültür oluşturabilme ve bir kültürün aydınlatılabilmesinde bir arkeoloğa düşen görevin ne derece büyük olduğunun farkına varan ve çalışmalarını millî bir ruhla yapan bilim insanı olarak tanımlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arkeoloji Politikaları, Atatürk ve Arkeoloji, Cumhuriyet Dönemi, Ekrem Akurgal.

ARCHAEOLOGY POLICIES OF THE REPUBLIC PERIOD AND A REPUBLIC INTELLECTUAL EKREM AKURGAL

ABSTRACT

After the establishment of the Republic of Türkiye, Mustafa Kemal Atatürk aimed to realize a series of innovations in many fields and to establish a "Republic of Science" within the scope of a new state/new civilization project. In every step taken in line with this aim, principles such as “science, national sovereignty, and national will” took place. The principles of the Republic of Science have also spread to archaeology. As a result of both the science policies of the Republic and the principles of republicanism, a number of innovations have taken place in the field of archaeology, from education to practice. In this period, the innovations in question were realized both with institutions such as the Turkish Historical Society, Turkish Archaeology Institute, Faculty of Language and History – Geography, which were established in the 1930s, as well as through experts. The idea of benefiting from the West in the scientific world was also noticed in the field of archaeology, and it was deemed necessary by the state for experts to be trained in this field to receive training abroad. Ekrem Akurgal, the subject of this study, was among the students sent abroad during this period.

Akurgal, who lived between 1911 and 2002, was the first academic in the Republic of Türkiye to be awarded the title of associate professor with a written thesis. This study covers Akurgal's life story, his contribution to the world of archaeology and the archaeological policies of the Republic of Türkiye. The study is a qualitative research that aims to contribute to the history of archaeology. Throughout the research, depending on the course of the subject, general research techniques, scientific research methods such as comparison, establishing a cause-effect relationship and induction were utilized. The aim of the study is to investigate the extent to which the archaeological policies of the Republic of Türkiye, which is not independent from Atatürk's "Republic of Science" ideal, are reflected in the works of the archaeologist in question. It has been determined that Ekrem Akurgal had a purpose in his excavations and in the works he wrote, and that he aimed to realize this goal with the ideal of the "Republic of Science" and the spirit of republicanism. In addition, he applied the institutionalization policies of the Republic to archaeology and took

initiatives for the institutionalization of this field and the training of experts to be employed in this field. In this context, Akurgal is defined as a scientist who realizes how great the task of an archaeologist is in creating a national culture and illuminating a culture and doing his work with a national spirit.

Keywords: Republican Period, Atatürk and Archaeology, Archaeology Policies, Ekrem Akurgal.

GİRİŞ

"Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür."

Mustafa Kemal ATATÜRK

Tarih, birçok krallığın/devletin varlığına şahitlik etmiş ve o krallıkları/devletleri sahnesinde ağırlamıştır. Tarih sahnesinde yer alan krallıklar/devletler tarih ve kültürlerini araştırarak kendilerinden sonra gelecek olan nesillere miraslarını aktarmanın gayreti içerisinde olmuşlardır. Çünkü milletler tarihleriyle var olmuş ve tarihleriyle yaşamışlardır. Yaşamış olduğumuz dünya üzerinde kurulu olan ülkeler de bu ilkeyi kendisine şiar edinmiş ve köklerini saldıkları topraklarda hep bir araştırma içerisinde olmuşlardır. Bu bağlamda yapılan bilimsel çalışmalar (tarihî okumalar, arkeolojik kazılar vs.) tarihsel sürecin üzerindeki gizemi kaldırmış ve bu durumu aşikâr kılmıştır. Söz konusu durumun en güzel örneği 29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşudur. Cumhuriyet'in ilanıyla birçok alanda olduğu gibi sahip olunan kültürün ortaya çıkarılması için tarih ve arkeoloji alanında da bilimsel çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Cumhuriyet'in öncü kadroları, Anadolu'yu sadece yaşayacakları bir toprak parçası olarak görmemiş, aynı zamanda sahip oldukları bu topraklardaki zengin kültür birikiminin farkına varmışlardır. Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğindeki bu farkındalık hareketi cumhuriyeti bu şekliyle daha değerli kılmıştır. Bu çalışmanın konusu olan Ekrem Akurgal da yukarıda bahse konu olan öncü kadro içerisinde yer almış ve Anadolu'nun tarihî derinliğine ışık tutmuştur.

I. Türkiye Cumhuriyeti'nin Arkeoloji Politikaları

Altı yüz yılı aşkın bir süre geniş bir coğrafyada hüküm süren Osmanlı Devleti'nin saltanatı, 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilanıyla sona ermiştir. Bu süreç ulus devlet kavramının ortaya çıkmasına ve bu yapıdaki devletlerin kimliklerini kanıtlamak için en eski izlerini ortaya çıkarma arayışı içerisine girmesine neden olmuştur. Geçmişe duyulan ilgi insanı araştırmaya yöneltmiş ve bir kimlik arayışı içerisine sokmuştur. Bu gayretler söylentiden öteye geçmeyen, kanıtlama zorunluluğu bulunmayan, bilimden uzak bir araştırma türünün varlığını da ortaya koymuştur. Bu bağlamda arkeoloji bilimi, bu şekilde bir araştırma metodunun yanlışlığını ortaya koyarak sorgulayan, kanıtlayan, bir zaman derinliği olan ve Cumhuriyet'in ilanı sonrasında Atatürk'ün ulus devlet politikalarının en önemli aracı olan bilim

dalı olmuştur[1]. Bu kapsamda arkeoloji, diğer bilim dallarıyla iş birliği içinde olan ve bu bilim dallarına kanıt toplayan, bilimsel verileri elde eden ve Türk geçmişi üzerine daha çok ağırlık veren bir disiplin olmuştur[2]. Özdoğan'ın ifadesiyle arkeoloji, "Geçmiş dönemlerde yaşamış insan topluluklarının kültürel ve toplumsal düzenlerini, günümüze kadar gelebilen maddi kalıntılara dayanarak araştıran, belgeleyen ve gelişim süreçlerini inceleyerek yorumlamaya çalışan, diğer bilim dallarıyla ortaklaşa sürdürdüğü çalışmalarla değerlendiren, laboratuvar deneylerini kullanan bilim dalıdır"[3]. Bu tanım ışığında Anadolu'da yayılımcı bir eğilim içerisinde bulunan Pan-Helenistik akımına karşı bir ulus kimliği oluşturma gayreti, Bulgaristan'ın Doğu Trakya'daki emelleri, Mussolini'nin MS 2. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun bir Roma eyaleti olduğu ifadeleri, Karadeniz'de Pontus iddialarının boşa çıkarılması gibi fikirlerin tarihî bir temele oturtulma çabası Anadolu coğrafyasında var olan imparatorlukların/devletlerin büyük ilgiyle takip edilmesine neden olmuştur. Bu fikirlere karşı en yüksek perdeden karşı bir tezin oluşturulması Türk Tarih Tezi kapsamında ülkemiz üzerinde birtakım hesaplar yapan ve emelleri olanlara bilimsel temelli, manevi gücü yüksek bir cevap verme düşüncesini doğurmuştur[4]. Bu duruma bağlı olarak eğitim alanında yapılan reformlar bu alanda var olan yeniliklerin devamına ve birçok alanda gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur[5]. Osmanlı Devleti'nde III. Selim Dönemi'nde başlayan yurt dışına öğrenci gönderme projesi,

1 Emel Erten, "Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Arkeolojiye Bakış Açıları", **Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, (Özel Sayı) Nisan 2023, s.29.

2 Murat Ergin, "Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Yunan, Roma ve Bizans Dönemlerinin Algılanması ve Arkeoloji", **Cumhuriyet Döneminde Geçmişe Bakış Açıları: Klasik ve Bizans Dönemleri**, Der. Scott Redford, Nina Ergin, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s.28.

3 Mehmet Özdoğan, **Türk Arkeolojisinin Sorunları ve Koruma Politikaları**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2001, s.50; Mehmet Özdoğan, **50 soruda Arkeoloji**, Bilim ve Gelecek Kitaplığı, İstanbul 2011, s.19.

4 Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla, Osman Hamdi Bey'in sahip olduğu arkeolojik bakış açısıyla yoluna devam eden Ethem Bey ile Aziz Ogan'ın fikir dünyasının Mustafa Kemal Atatürk'ün düşüncesiyle uyuşması sonucunda oluşturulmak istenen ulus kimlik ve bunun bir temele oturtulma ihtiyacı tanımlı bir geçmişi arama fikrini doğurmuştur. Mehmet Özdoğan, **Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2006, s.53-69; Çoşkun Özgünel, "Cumhuriyet Dönemi Türk Arkeolojisi", **Belleten**, C 50 S 198, Aralık 1986, s.898-899; Ergin, a.g.m., s.33-34.

5 Muazzez İlmiye Çığ, "Mustafa Kemal Atatürk ve Türkiye'de Arkeoloji", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi; Dün/Bugün/Yarın (Özel Sayı)**, S 108-119 (Ocak-Aralık), İstanbul 2006, s.209-212.

Tanzimat'ın öncüsü Mustafa Reşid Paşa ile devam etmiş ve Cumhuriyet'in ilanıyla bu politika 1416 sayılı kanunla resmî bir hüviyete kavuşarak zirveye ulaşmıştır[6]. "Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe" kanunu[7] kapsamında arkeoloji, felsefe, fizik-kimya, hukuk, matematik, mühendislik, tarih-coğrafya, terbiye ve beden eğitimi gibi birçok alanda öğrenci Almanya, Amerika, Avusturya, Belçika, Çekoslovakya, Fransa, İngiltere, İsveç, İsviçre, İtalya ve Rusya gibi çok sayıda ülkede eğitim görmüştür[8]. Mustafa Kemal Atatürk, sosyal ve kültürel anlamda kalkınmayı kendine görev edinmiş, nitelikli insan yetiştirerek her alanda öncü kadrolar kurmayı amaçlamıştır[9]. Yabancı bir gazetecinin Garplılardan milletiniz için ne alacaksınız sorusuna verilen "Biz Garp medeniyetini bir taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi kendi bünyemize uygun bulduğumuz için, dünya medeniyeti seviyesi içinde benimsiyoruz"[10] cevabı Garbın taklit edilmeyeceğini ve Garba özenilmeyeceğine karşı bir duruşun olduğunu göstermiştir.

Türk halkının kültür birikiminin çağdaş toplumlar seviyesine çıkması için gerçekleştirilen toplantılar ve bu toplantılar çerçevesinde yapılan fikir alışverişleri, tarihimizi birincil kaynaklardan öğrenmemiz fikri Türk arkeolojisinin oluşmasına olanak sağlamıştır[11]. Söz konusu bu öncü kadroları kurmak ve fikirleri hayata geçirebilmek hem kurumsallaşmayı hem de bilimsel anlamda çalışmaların yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda kurumsallaşma çalışmaları Cumhuriyet'in ilanı öncesinde ilk açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi döneminde başlamış[12] ve akabinde Ankara'da Kültür

6 Nezih Başgelen, **Atatürk'ün Yurt Dışına Öğrenci Gönderme Projesi ve Eskiçağ Bilimleri Alanında İlk Yetişenler**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2011, s.45-50.

7 Detaylı bilgi için https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1169.pdf bakınız. Erişim Tarihi: 04.03.2023.

8 Cafer Ulu, "1416 Sayılı "Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun" Ve Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Uygulamaları", **Tarih Okulu Dergisi**, S 26 Mart 2014, s.496-520.

9 Mustafa Özodaşık, **Cumhuriyet Eğitiminde Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları (1923-1950)**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1997, s.118.

10 Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984, s.183; Nihat Bayşu, "Atatürk, Cumhuriyet, Bilim ve Teknoloji", **Erdem Dergisi**, C 11, S 32, s.422-423.

11 Çoşkun Özgünel, "Cumhuriyet Dönemi Türk Arkeolojisi", s.897-898; Afet İnan, "Gazi M. Kemal Atatürk ve Kültür Meseleleri", **Belleten**, C 20 S 80, Ekim 1956, s.558.

12 Kurtuluş Savaşı esnasında Eskişehir-Kütahya Muharebeleri (10 Temmuz 1921-24 Temmuz 1921) sırasında Türk ordusu Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmek zorunda kalmıştır. Bu

Müdürlüğü kurulmuştur[13]. Bu müdürlük tarihî belgeleri toplama ve koruma görevlerinin yanı sıra arkeolojik eserler için müzeler açma faaliyetlerini de yerine getirmiştir[14]. Cumhuriyetin ilanıyla devam eden kurumsallaşma çalışmaları kapsamında birçok müzenin açılmasının[15] yanı sıra 1931 yılında Türk Tarih Kurumu (TTK), 1934 yılında Türk Arkeoloji Enstitüsü, 1936 yılında Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi kurulmuştur[16]. Türk Tarih Kurumu, Türklerle ilgili oluşturulmuş yanlış algıyı ortadan kaldırmak, Türklerin eski çağlardan itibaren var olduğu ve medeniyete katkılarının araştırılması kapsamında çalışmalar yapmıştır[17]. Bu bağlamda kazı çalışmalarının daha hızlı ilerleyebilmesi için Türk Tarih Kurumunun kazı yapmasının önü açılmış ve 1932-38 yılları arasında Ahlatlıbel, Alacahöyük, Gavurkale, Trakya Tümülüsleri'nde kazılar başlamıştır[18]. Arkeoloji eğitimi almaları için yurt dışına gönderilen Ekrem Akurgal, Sedat Alp, Rüstem Duyuran, Afif Erzen ve Jale İnan gibi isimler ülkelerine döndükten sonra Anadolu'nun dört bir

süreçte bile eski eserlerin tespitini yapan ve toplanması işini gören bir komisyon aktif bir şekilde çalışmaktadır. Ankara Kalesi, Augustus Tapınağı ve Roma Hamamı'ndan getirilen eserler Ankara'da bir müze kurulmasına öncülük etmiştir (Erten, a.g.m., s.29). Bu durum Mustafa Kemal Atatürk ve genç cumhuriyet kadrolarının bu topraklara ait olan arkeolojik verileri olağanüstü bir durumda dahi nasıl sahiplendiğini göstermektedir.

13 Cumhuriyet Dönemi kültürel kalkınma kapsamında, Cumhuriyet'in ilanı sonrasında ilk 15 yıl içerisinde ülkemiz sınırları içerisinde 32 adet yeni müze kurulduğunu ve müzecilik hareketliliğiyle ilgili olarak büyük bir dinamizmin yaşandığını söylemek mümkündür. 1940'lı yıllardan sonra da söz konusu bu hareketliliğin devam ettiğini söyleyebiliriz. Halit Çal, **Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Eski Eser Politikası**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1990, s.257-268.

14 Çığ, **a.g.e.**, s.210.

15 Detaylı bilgi için bk. Halit Çal, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Müzeler", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C 7, S 14, 2009, s.315-334.

16 Türk Tarih Kurumu ile Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nin kuruluşu hakkında detaylı bilgi için bk. Afet İnan, "Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşuna Dair", **Belleten**, C 11, S 12, Ankara 1947, s.173; Afet İnan, "Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S 1, s.1-16; M. Oluş Arık, "Türk Kültürüne Yönelik Arkeolojik Çalışmalar ve Sorunları", **Emin Bilgiç Hatıra Kitabı**, Yay. Haz. Oktay Aslanapa-Ekmeleddin İhsanoğlu, İsar, İstanbul 2000, s.150.

17 Zeynep Şen, "Türk Çağdaşlaşma Hareketinde (Cumhuriyet Döneminde) Gerçekleştirilen Atılımlar", **Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi**, S 45, Mart 2017, s.157; Afet İnan, "Türk Tarih Kurumunun Arkeoloji Faaliyetleri", **Belleten**, C 2 S 5-6, Ocak 1938, s.5-12; Şemseddin Günaltay, "İslam Medeniyetinde Türklerin Mevkii", **I. Türk Tarih Kongresi 2-11 Temmuz 1932**, Ankara 1932, s.289-306; Aydın Sayılı, "Ortaçağ Bilim ve Tefekküründe Türklerin Yeri", **Erdem Dergisi**, C 1, S 1, Ocak 1985, s.169-186.

18 Veli Sevin, **Eski Anadolu ve Trakya Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s.25; Şükrü Ünar, "Atatürk Dönemi'nde Türk Arkeolojisi", **Anasay**, S 11, Şubat 2020, s.134; detaylı bilgi için bk. Afet İnan, "Türk Tarih Kurumunun Arkeoloji Faaliyetleri", s.5-12; Arık, **a.g.e.**, s.151.

tarafında arkeolojik kazılar gerçekleştirmiştir. Ekrem Akurgal, Ankara Üniversitesinde Klasik Arkeoloji kürsüsünü kurarak başına geçmiştir[19]. Söz konusu bu isimler içerisinde yurt dışı eğitimini tamamlayarak ülkesine dönen, Anadolu arkeolojisine birçok yerde hem kazı yaparak hem de bilimsel yayınlar ile katkı sunan isimlerden biri de Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal'dır.

II. Ekrem Akurgal'ın Hayatı

Ekrem Akurgal, Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesindeki varlığı devam ederken Hayfa'nın Tulkarem kasabasında Caesareia antik kentinin yakınlarında dedesinin çiftliğinde 30 Mart 1911'de dünyaya gelmiştir. Ekrem Bey, 1935 yılında soyadı kanunun çıkmasıyla bir Sümer kralı adı olan, Sümercede A= su, kur= ülke, gal= büyük, "Büyük Su Ülkesi" anlamına gelen Akurgal'ı soyadı olarak almıştır. Akurgal, Caesareia antik kentinin yakınında doğmuş olmasını ve bebekken üzerinde altın yerine Fatih Dönemi'ne ait bir sikke taşımış olmasını bir rastlantı olarak kabul etse de ileride bu ülkeye hizmet eden değerli bir arkeolog ve bilim insanı olmuştur[20]. Yaşadığı süre içerisinde, iki devletin varlığına şahitlik eden Akurgal, çocukluk ve ilköğrenim çağlarını Osmanlı döneminde; lise ve yüksek eğitimini Cumhuriyet döneminde geçirmiştir. İlk eğitimi için İstanbul'a giden Akurgal, Vefa Orta Okulu'nu bitirip lise öğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'nde tamamlamıştır. Edebiyata ve yazarlığa ilgisi meslek seçiminde kendisini kararsız bırakmış ve nihayetinde kendi ifadesiyle "şimdilik" Hukuk Fakültesi'ne yazılmıştır. Akurgal, devlet hukuku ve hukuk tarihi gibi konulara olan ilgisini tarih incelemeleriyle de pekiştirmiştir. Bu durum Akurgal'ın, Atatürk'ün Türk milletine benliğini kazandırmak, şerefli bir maziye ve büyük değerlere sahip olduğunu hatırlatmak amacıyla ortaya koyduğu Türk Tarih Tezi'ne ilgi duymasına neden olmuştur[21]. Akurgal'ın lise öğrenimi sırasındaki başarısı Avrupa'ya gönderilecek öğrenciler listesine girmesini sağlamıştır. Tarih ve arkeoloji alanlarındaki sınavlara katılarak bu fırsatı

[19] Başgelen, **a.g.e.**, s.27-28; Serhan Mutlu, Meral Başaran Mutlu, "Anadolu'da Arkeolojinin Kurumsallaşma Süreci ve Gelişimi", **Academic Knowledge**, C 1 S 1 2018, s.72. Ayrıca ulusal arkeoloji kapsamında, ulus devletlerin kimliklerini kanıtlayabilmek için sahip oldukları arkeolojik ve kültürel değerleri araştırma kurumları arasında arkeolojinin bilim dalları konusunda da bir yapılanma içerisinde olunmuştur. Yakındoğu, Klasik ve Paleolitik Arkeoloji ile Avrupa Arkeolojisi ulus devletlerde bu tür bilimsel çalışmaları hızlandırmıştır. Özdoğan, **a.g.e.**, s.50.

[20] Ekrem Akurgal, **Bir Arkeoloğun Anıları**, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2004, s.3-4.

[21] Ekrem Akurgal, "Tarih İlmi ve Atatürk", **Belleten**, C 20, S 80, Ekim 1956, s.579-582.

değerlendirmiştir. Yapılan sınavda tarih alanına altı, arkeoloji alanına ise tek kişilik kontenjanın ayrılmış olması umutlarını kırmış olsa da Ekrem Akurgal'ın Atatürk'ün tarih tezine duyduğu ilgi ve sınavda vermiş olduğu cevaplar yurt dışına arkeoloji alanında gönderilen öğrenci olmasını sağlamıştır[22]. Yurt dışına gönderilen Ekrem Akurgal'ın hayat hikâyesinden öğrendiğimize göre, devlet tarafından yurt dışına öğrenim görmeye gönderilen öğrenciler yurt dışında bulundukları süre zarfında Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından gönderilen burslarla geçimlerini rahat bir şekilde karşılayabilmişlerdir.

> "1930'larda bir Türk Lirası resmi kurda ve piyasada 2,5 Mark değerindeydi. 1935'ten sonra ise nazi hükümeti Registermark'ı icat etti ve dışarıdan döviz olarak gelen bir Türk Lirası'na 6,5 Mark ödemeye başladı. Öğrenci bursumuz 96 liraydı. Alman öğrenciler ayda 100-150 Mark'la geçinirken biz 650 Mark alıyorduk. Bu para o dönemde bize bol bol yetiyordu.

İkinci Dünya Savaşı'nın öncesinde daha sonra Türk arkeolojisinin duayeni olacak isimlerle birlikte yurt dışı öğrenimine giden Akurgal, 1933-41 yılları arasında -ilerleyen dönemlerde Türkiye'nin ilk kadın arkeoloğu Jale İnan'ın da danışmanlığını yapan- Berlin Üniversitesinde Gerhard Rodenwalt'ın yanında Helen-Roma Arkeolojisi, Eskiçağ Tarihi, Klasik Filoloji, Eski Yunanca, Bizans Sanatı, Avrupa Sanatı, Türk-İslam Sanatı ve Felsefe Tarihi gibi birçok alanda dersler almıştır. Hans Ehelolf'tan Hititçe çivi yazısı dersleri almış, Klaffenback'in Helen epigrafyası seminerlerine katılmıştır. Dünya Savaşı'nın yarattığı olumsuzluklar her yere sıçramış ve bu durum Akurgal'ın doktorasını bir süre geç bitirmesine neden olmuştur. Doktora öğrenimi sonrasında ülkesine dönen Akurgal, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nde asistan olarak göreve başlamış ve doktora öğrenimi sırasında üzerinde çalıştığı Harpyler Anıtı'nı 1941 yılında sunarak yazılı bir tezle doçent olan ilk kişi olmuştur[23]. 1949 yılında "Profesör" olmuş[24] 1957'de ise yapmış olduğu uluslararası çalışmalarıyla "Ordinaryüs Profesör"[25] ünvanı

[22] Akurgal, **Bir Arkeoloğun Anıları**, s.10-17; Tuğba Gülen, "Cumhuriyet ile Birlikte Anadolu'ya Işık Tutanlar; Arif Müfid Mansel, Ekrem Akurgal, Halet Çambel ve Sedat Alp", **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C 9, S 2, 2016, s.1021.

[23] Akurgal, **Bir Arkeoloğun Anıları**, s.47-49.

[24] **Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, 30.11.1.0.205.15.11.

[25] **Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, 30.11.1.0.267.33.15.

almıştır. Princeton, Berlin ve Viyana üniversitelerinde konuk öğretim üyesi olan Akurgal, çok sayıda bilimsel yayına imzasını atmış ve birçok akademinin asli üyeliğini yapmıştır[26].

II.1 Ekrem Akurgal'ın Arkeoloji Bilimine Katkıları

Ekrem Akurgal, yukarıda da ifade edildiği gibi 1941 yılında Türkiye'ye döndükten sonra asistan olarak göreve başlamış ve aynı yıl doçent olmuştur. Göreve başladıktan sonra bölümde görmüş olduğu eksiklikleri kısa süre içerisinde tamamlama gayreti içerisine girmiştir. İlk iş olarak bir üniversitenin ve bölümün olmazsa olmazı olan bölüm kitaplığını zenginleştirerek işe başlamıştır. Yapılan kültürel ve arkeolojik anlamdaki çalışmaların uluslararası platformda tanıtılabilmesi için "Anatolia" adında bir derginin kurucuları arasında yer almıştır. Akurgal'ın bu gayretleri bölümde eksikliğini hissettiği diğer konularda da kendini göstermiştir. Klasik epigrafi alanındaki eksikliği Sencer Şahin, Bülent İplikçioğlu ve Ender Varinli ile çözüme kavuşturan Akurgal, bölümde Türk Sanatı kürsüsünü kurmuş, bu alanda çalışmalar yapan Alman Profesör Katarına Otto Dorn'u getirerek alana katkı sunmuştur. Akurgal, 1934-35 yıllarında Prof. Unverzagt'ın Zantoch kazısına katılmış, böylelikle arkeolojiye dair saha tecrübesi edinmiştir. Burada öğrendiği kazı tekniğini ve kazıda kullanılan teknolojiyi ilerleyen süreçte Anadolu'da yaptığı kazılarda uygulamıştır. Türk Tarih Kurumunun (TTK) isteği üzerine 1943 yılında Zile'deki kazı çalışması Akurgal'ı yapmak istediği kazı planlarından vazgeçirmemiş ve 1948 yılında planlamış olduğu kazı çalışmalarına başlamıştır. Bu tarihten sonra genellikle Anadolu'nun batısında; Eski İzmir (Bayraklı), Foça, Çandarlı (Pitane), Erythria (Ildırı), Daskyleion (Hisar Tepe) ve Sinop'ta arkeolojik kazılar gerçekleştirmiştir. Eski İzmir höyüğünde (Bayraklı/Smyrna) 1947 yılında Türk-İngiliz iş birliğiyle yapılan kazılarda Helen göçünün MÖ 1050 yılında gerçekleştiğine dair arkeolojik verilerin varlığı, ikinci dönem kazılarında MÖ 1050-300 tarihlerini kapsayan 10 yapı katına ait yerleşim alanının Helenlerin ana vatanlarında dahi olmayışı, söz

[26] Coşkun Özgünel, "Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal Cumhuriyet Kültürüne, Arkeoloji ve Sanatına Kişilik Kazandıran Bilge", **Tüba Günce Dergisi**, Haziran 2003, s.16; Başgelen, **a.g.e.**, s.30; Tüba, Avusturya Akademi, İngiliz Akademi, İsveç Akademi gibi kuruluşlarda asli üyelik yapan Ekrem Akurgal'ın, birçok kurum ve kuruluşta onursal üyelikleri bulunmaktadır. Kitap, makale gibi çok sayıda yayını, bilim dünyasına kazandırmıştır. Birçok ödül ve nişan sahibi olan Akurgal, yurt dışındaki üniversitelerde konuk profesör olarak ders vermiştir. Detaylı bilgi için bk. Akurgal, **Bir Arkeoloğun Anıları**, s.281-292; Başgelen, **a.g.e.**, s.30-32.

konusu höyükte batıdan-doğuya yönelen, kuzey-güney doğrultulu sokakların birbirine açılması buranın ızgara planı ile yapılmış bir kent olabileceğini ortaya koymaktadır. Akurgal'ın yapmış olduğu sistematik arkeoloji kazılarıyla bu bilgilerin ortaya çıkması Anadolu'nun batısının tarihi açısından önem arz etmektedir.

Akurgal, arkeolojiye dair geniş yelpazedeki bilimsel çalışmalarını Almanca, Fransızca, İngilizce, İspanyolca ve İtalyanca dillerinde birçok eserle taçlandırmıştır. Bu eserler arasında 1946'da yayımlanan Hitit Sanatı'nı incelediği "Remarques stylistiques sur les reliefs de Malatya", 1954'te Frig Sanatı üzerine yazdığı "Phrygische Kunst", 1961'de Hitit Sanatı üzerine üç dilde yayımlanan "Die Kunst der Hethiter", "The Art of Hittitites" ve "Arte degli Ittiti" yer almaktadır. Anadolu'nun Hitit Sanatı sonrasını içeren 1961'de basımı yapılan "Die Kunst Anatoliens", Şark sanatının Yunan sanatı üzerindeki etkilerini ele aldığı "Orient und Okzident" adlı eseri 1966'da akademi dünyasına kazandırılmıştır. Ardından yoğun bir şekilde çalışmaya devam eden Akurgal'ın 1966'da "Treasures of Turkey", 1968'de "Urartaische und Altiranische Kunstzentren", 1969'da Türk turizmine büyük katkı sağlayan "Ancient Civilisations and Ruins of Turkey", 1980'de "Art and Architecture of Turkey", 1987'de "Griechische und Römische Kunts in der Türkei", 1990'da "Turquie" gibi eserlerinin basımı gerçekleştirilmiştir. Akurgal, bahsi geçen eserleri ilk olarak neden Türkçe yayımlamadığı konusunu, bürokrasinin ağır işlemesi ve maliyetler gibi nedenlerle açıklamıştır. Ancak yabancı dilde yayın yapma gerekçesinin bir başka nedenine Akurgal'a yöneltilen "beğendiği Türk arkeologlar"ın kimler olduğu sorusuna verdiği yanıt ve benimsediği Cumhuriyet ideolojisi[27] ile ulaşılmaktadır. Akurgal, "bence en çok beğenilecek olanlar yabancı dilde en çok yayın yapmış olan uzmanlardır" cevabıyla yabancı dilde neden çok fazla yayın yaptığını açıklamıştır. Aslında Akurgal'ın yabancı dilde bu denli yayınlar yapması, Mustafa Kemal Atatürk'ün Anadoluluk fikrini evrensel platformda herkese duyurma çabasıdır. Bu duruma bir başka örnek de BBC televizyonunun "İlyada" eserinin yazarı Homeros'un İzmirli mi yoksa Khioslu mu (Sakız) olduğuna dair sorusudur. "İlyada" Aiol ve Ion lehçelerinden oluşan bir dille ortaya çıkmış, İzmir'de Aiol ve Ion bölgelerinde bulunduğu için Homeros'un İzmirli olduğuna dair verilen cevap Anadoluluk

[27] Detaylı bilgi için bk. Aydın Sayılı, "Atatürk İdeolojisi", **Erdem Dergisi**, C 4, S 12, Eylül 1988, s. 963-993.

fikrini bilimsel olarak desteklemekte ve bu fikrin sahiplenildiğini göstermektedir. Ayrıca modern bilgi çağının temellerini atan Helen uygarlığının gelişmesinde Batı Anadolu kıyılarındaki Ion ve Aiollerin katkısı da bu durumu açıklar niteliktedir[28].

Cumhuriyet'in kurumsallaşma politikaları ve disiplinlerin alanları için öncü kadro yetiştirme gayesi Akurgal tarafından da benimsenmiştir. Akurgal, bağlı bulunduğu disiplinin kurumsallaşmasına ve arkeoloji alanında öncü isimlerin yetişmesine dair bir dizi girişimde bulunmuştur. Bu durumun en somut örneğini arkeoloji enstitüsü kurma fikrinde görmekteyiz. Akurgal'ın, başlangıçta mütevazı bir kurumsallaşma çabası "Arkeoloji İstasyonu" ile hayat bulmuştur. İlerleyen süreçte arkeolojik çalışmaların yoğunluğu ile bu mütevazı istasyon Ege Üniversitesinin arkeoloji enstitüsüne dönüştürülmüştür[29]. Ekrem Akurgal'ın arkeoloji bilimine katkıları içerisinde Cumhuriyet'in öncü kadrolar yetiştirme ideolojisi de önemli bir yer tutmaktadır. Akurgal bu alanda Baki Öğün, Coşkun Özgünel, Cevdet Bayburtluoğlu, Ümit Serdaroğlu, Güven ve Tomris Bakır gibi yirminin üzerinde uzman arkeolog yetiştirerek üniversitelerdeki klasik arkeoloji alanındaki boşluğu bu kadrolar ile güçlendirmiştir[30].

Anadolu coğrafyası insanlık tarihinin farklı dönemlerinde önemli bir yer edinmiş ve çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. Anadolu'nun jeomorfolojik yapısı bu coğrafyada var olan uygarlıkların yerleşim alanlarını belirlemiştir. Bu yerleşim alanları içerisinde kıyı uygarlıkları olduğu gibi, bozkır ve vadilere kurulan uygarlıklar da görülmüştür[31]. Neolitik dönemde Anadolu'nun güneydoğusunun önemli merkezlerle temsilini, MÖ 2500'lerde Hattiler sonrasında Hititler (MÖ 1650) takip etmiştir. Anadolu'daki dönemsel geçişleri sırasıyla Geç Hitit Beylikleri (MÖ 1200), Hellenler (MÖ 8. yy), doğuda Urartular, Batı ve Orta Anadolu'da Frig (MÖ 7. yy), Lykia (MÖ 7. yy) ve Lydia (MÖ 7. yy) izlemiştir. Anadolu'da Pers, Roma, Bizans iskânı

28 Ekrem Akurgal, **Ege Batı Uygarlığının Doğduğu Yer**, İzmir Yayıncılık, İzmir 2000, s.1.
29 Akurgal, **Bir Arkeoloğun Anıları**, s.63-68.
30 Coşkun Özgünel, "Cumhuriyet Arkeolojisi ve Ekrem Akurgal Okulu", **Cumhuriyet Döneminde Geçmişe Bakış Açıları: Klasik ve Bizans Dönemleri**, Der. Scott Redford, Nina Ergin, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s.178
31 Ekrem Akurgal, "Anadolu Tarihinin Oluşmasında Jeomorfolojik Özelliklerin Rolü", **Anadolu Araştırmaları**, S 10, 1984, s.22.

Selçuk ve Osmanlı Devleti'yle devam etmiştir[32]. Söz konusu bu uygarlıklar Anadolu coğrafyasına sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomi gibi birçok alanda katkı sunmuştur[33]. Dolayısıyla bu coğrafyaya bahsi geçen her bir uygarlığın kültürel katkısı olmuştur. Bu durum Akurgal'ın zihnini meşgul etmiş ve "Türkiye'de Kültür Sorunları" başlıklı bir makale kaleme alarak Türk Kültürü'nün Orta Asya, Eski Anadolu, Akdeniz ve Ege kökenli olduğunu, İran, Arap ve Batı etkileri taşıdığını ifade etmiştir. Halıcılık, kilimcilik, çinicilik, minyatürcülük, Selçuklu kümbetleri gibi Türk halk sanatı içerisinde olan bu özellikleri Orta Asya'dan; Anadolu uygarlıkları olan Hitit, Likya, Frig ve Karya'dan mimari, giyim ve halk ezgilerini; Akdeniz ve Ege kıyılarında olan Myken, Helen ve Romalılardan Bizans aracılığıyla köprü, su kemeri, hamam gibi mimari öğeleri almıştır. Fetih hareketlerinin daha geniş sınırlara ulaşması farklı kültürlerle birlikteliği de beraberinde getirmiş ve bunun sonuncunda olan kültürel etkileşim mimariye yansımıştır. Mimari alanında kubbe, eyvan (anıtsal kapılar), sivri kemer ve süsleme sanatlarında belli ölçüde İranlılardan etkilenmiş medrese planı, çok direkli cami ve minare gibi unsurlar Arap etkisi taşımıştır. Bunun yanında Farabi, İbn-i Sina gibi Türk bilginler bilim ve felsefeye dair yapmış oldukları çalışmalarla dönemlerinin bilim algısını şekillendirmiştir. Söz konusu isimlerin çalışmaları Batı dünyası tarafından fark edilmiş ve kendi dillerine tercüme edilmiştir. Bu durum Batı'ya 12. yüzyıl Rönesansı'nı yaşatmıştır. Ancak 16. yüzyıl itibariyle durum tersine dönmüş, bu tarihten itibaren bilim dünyasının çalışmalarına kayıtsız kalan doğu dünyası ağırlıklı olarak batı dünyasının çalışmalarını taklit etmiştir. Taklitçilikten uzaklaşarak özgün bir kültür oluşturabilmenin gerekliliğini Akurgal, sırtımızı çevirdiğimiz Orta Asya, Eski Anadolu, Selçuk ve Osmanlı kültürlerine dönüşle mümkün olduğunu ifade etmiştir[34]. Anadolu topraklarındaki Eski Çağ uygarlıklarının bu toprakların geçmişi olarak kabul edilmesi aslında Cumhuriyet'in kuruluş ideolojisinin bir parçasıdır. Akurgal da bu fikir ve duruşu benimsemiş ve bu yönde araştırmalar yapmıştır. Ayrıca Akurgal bilim yapmanın dışında bilimin tarihi ve kökleri üzerine arkeoloji, sanat tarihi, epigrafi, edebiyat, edebiyat ve felsefe tarihi gibi çeşitli alanları

[32] Detaylı bilgi için bk. Ekrem Akurgal, **Anadolu Kültür Tarihi**, 17. Baskı, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara 1997a.

[33] Ekrem Akurgal, "Anadolu'nun Dünya Tarihindeki Yeri ve Rolü", **Bilim ve Teknik Dergisi**, S 335, Haziran 1997b, s.82.

[34] Ekrem Akurgal, "Türkiye'nin Kültür Sorunları", **Belleten**, C 46, S 182, Nisan1982, s.262-264.

bütüncül bir yapı içerisinde anlatarak uygarlık tarihi üzerine yaptığı konuşmalarıyla Cumhuriyet'in yetiştirdiği bilim insanına iyi örneklerden biri olmuştur[35]. Ekrem Akurgal'ın, Berlin Üniversitesindeyken almış olduğu multidisipliner eğitim onun uygarlık tarihi çalışmalarına yansımıştır. Çalışmalarında disiplinlerarası bir araştırmanın önemini kavramış ve birçok bilim dalından yararlanarak araştırma yapmıştır. Dünyanın herhangi bir yerinde bir bilim insanının ve çalışmasının başarısı yapılmış olduğu kıtanın dışına çıkarak tüm dünyanın başarısı olarak kabul edilir[36]. Yapılan bu çalışma başka bir bilim insanı tarafından devam ettirilir ve daha ileriye taşınır. Akurgal'ın yapmış olduğu çalışmalar, yayımladığı bilimsel eserler sadece Anadolu ile sınırlı kalmamış arkeoloji bilim dünyası tarafından da kabul görmüştür. Ayrıca kendisinin yetiştirmiş olduğu öncü kadrolar bu çalışmalarının devamını sağlamıştır.

Akurgal ile ilgili olarak anlatılan tüm bu bilgiler ışığında en doğru tasvir belki de Şengör'ün "İskenderiye Feneri" benzetmesidir. Bu benzetmeye göre: "Bu fener çok uzakları aydınlatmakla kalmıyordu; dost, düşman zorlu denizlerde yol arayan herkese yol gösteriyordu. Aynı benim tanıdığım Ekrem Bey gibi[37]". Akurgal'ın Anadolu tarihinin ortaya çıkarılmasında verdiği uğraş, bu anlamda ekol oluşturma çabaları ve kurumsallaşma çalışmaları bir deniz feneri misali kendisinden sonraki çalışmalar için aydınlatıcı ve yol gösterici olmuştur.

35 A. M. Celal Şengör, "İskenderiye Feneri ve Dostum Ekrem Akurgal", **Bilim ve Teknik Dergisi**, S 335, Haziran 1997, s.86.

36 Aydın Sayılı, **Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir**, Gündoğan Yayınları, Ankara 1989, s.10.

37 Şengör, a.g.m., s.87.

SONUÇ

Çok uluslu bir yapıdan ulus-devlete geçiş siyasal, sosyal, ekonomi alanlarında olduğu gibi eğitim alanında da yenilik getirmiştir. Cumhuriyet döneminde eğitimde gösterilen olağanüstü gayretlerin, yurt dışına öğrenci gönderme, arkeolojik kazı araştırmaları gibi girişimlerle bir devlet politikası hâline geldiğini görmekteyiz. Aslında bu devlet politikası bu topraklara köklerini salmış Türk milletinin parçası olduğunu göstermek amacıyla yapılmıştır. Bu dönemdeki tüm bu gayret ve çabalar Anadolu'da ikame etmiş imparatorlukların/devletlerin kültür birikimini ortaya çıkarmıştır.

Cumhuriyet döneminde devam ettirilen yurt dışına öğrenci gönderme projesi kapsamında Arkeoloji bilimi kendine önemli bir yer edinmiş ve daha sonra adını sıkça duyacağımız değerli bilim insanlarının yetişmesini sağlamıştır. Yurt dışı eğitiminden sonra ülkesine dönen ve Cumhuriyet ideolojisini çalışmalarına yansıtan Ekrem Akurgal bu konuda önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Atatürk'ün Türk Tarih Tezi'ni bilimsel temeller üzerine oturtarak bir müdafaa oluşturmuştur. Anadolu'da çok sayıda arkeolojik kazı yapan Akurgal, bu çalışmalarını birçok dilde yayınla taçlandırmıştır. Yabancı dilde birçok yayının yapılma amacı, ülkemiz üzerinde emelleri olan ve hak iddia edenlere karşı, Atatürk'ün Anadoluluk, Türklük gibi tezlerinin uluslararası düzeyde yankı bulmasını sağlamaktır.

Akurgal, Almanya'da katılmış olduğu arkeolojik kazılarda öğrenmiş olduğu teknik bilgiyi ve teknolojiyi daha sonra Türkiye'de yapacağı kazılara yansıtmıştır. Ayrıca yurt dışındayken kendi alanı olan arkeoloji dışından ders ve eğitim almış olması Cumhuriyet döneminin yetiştirdiği bilim insanının sahip olduğu entelektüel yapıyı göstermektedir. Akurgal, Anadolu'da var olan ve Anadolu'yu etkileyen uygarlıklar (Hatti, Hitit, Frig, Urartu, Fenike, Likya vd.) üzerinde çalışmalar yapmıştır. Söz konusu bu uygarlıkları biçem konusunda ele alan araştırmacı, din, mitoloji, bilgi, felsefe, edebiyat, mimari, resim ve heykel açısından kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Bu çalışmalarda Anadolu'nun diğer bölgelerle olan etkileşiminin yanı sıra Hitit eserlerinin bir bölümünün Hatti kökenli olduğunu ve ayrıca Helenlerin yukarıda ifade edilen (din, mitoloji, bilgi, felsefe vd.) konularda Doğu dünyasından etkilendiğini ve bugünkü Batı dünyasının uygarlığını bu etkiler üzerine kurduğunu doğu-batı sentezini ortaya koymuştur.

Büyük bir emeğin ürünü/sonucu olan bilimin en belirgin özelliği kümülatif olarak ilerlemesidir. Uzun yıllar süren arkeolojik kazı çalışmaları, bu kazılar esnasında ele geçen arkeolojik verilerin incelenmesi, yorumlanması ve analojisinin yapılması süreci bilimin söz konusu özelliğinin en güzel örneklerindendir. Anadolu coğrafyasını arkeoloji biliminin ışığında irdeleyen Akurgal'ın da çalışmalarında bilimin bu özelliğinden yararlandığı görülmektedir. Anadolu coğrafyasına dair yaptığı tafsilatlı çalışmalar neticesinde Akurgal, söz konusu coğrafyanın kültürlerin beşik noktası olduğunu ve bu coğrafyanın kültürlerin buluşmasında bir kavşak noktası durumunda olduğunu eserlerinde sıkça dile getirmiştir.

Cumhuriyetin arkeolojide kurumsallaşma politikaları Akurgal tarafından destek görmüş, bu konuda adımlar atılmış ve önerilerde de bulunulmuştur. 1948 yılında bu konuda atılan bir adım arkeoloji enstitüsü olarak vücut bulmuştur. Ayrıca kültür sorunlarının çözümü için sosyal bilimler alanında çağdaş zihniyet ve bilgilerin olduğu "Üstün Düzeyde Sosyal Bilimler Lisesi" ile Türk Kültürünün her alanında zengin kütüphane ve arşive sahip, Türk yazın, sanat, müzik tarihi ile Eski Anadolu arkeolojisi, dil ve kültürlerini içeren Türk Temel ve Sosyal Bilimlerinin olduğu Türk Akademisi'nin kurulmasını önermiştir. Ekrem Akurgal'ın birçok alanda kendini geliştirip yaşadığı döneme göre aksiyon alışını, Mustafa Kemal Atatürk'ün toplum faaliyetlerinin tümüne çeşitli durumlarda zihinsel bir vaziyet alan karakteriyle özdeşleştirebiliriz. Bu bağlamda Cumhuriyet döneminin yetiştirmiş olduğu birçok bilim insanı ve Ekrem Akurgal, Mustafa Kemal Atatürk'ün "Sizi bir kıvılcım olarak gönderiyorum. Volkan olup dönmelisiniz" ve "… en mühim, en esaslı nokta eğitim meselesidir. Eğitimdir ki, bir milleti ya hür, müstakil, şanlı yüksek bir cemiyet halinde yaşatır, ya da bir milleti esaret ve sefalete terk eder." düşünce ikliminde hareket ederek ülkesine hizmet etmiştir.

29 Ekim 1923 tarihinde tam bağımsızlık duruşuyla mücadele veren genç Cumhuriyet, yüzyıl sonra aynı ruhla bunu devam ettirmektedir. Bir medeniyet projesi olan Cumhuriyet'te Türkler, sahip oldukları kültürel değerdeki eserleri koruma becerisine, yorumlama bilgisine ve yayın yapacak akademik bilgi birikimine sahip, insanlık tarihinin önemli halkalarından olan Anadolu'nun bu halkadaki önem ve değerini ortaya çıkarma gayreti içindedir. Bu bağlamda T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, sahip olduğumuz coğrafyada yerli ve yabancı araştırmacıların yaptığı çok sayıda arkeolojik çalışmaya izin

vermiştir. Bu çalışma kapsamında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin egemenliğini ilan ettiği topraklarda kültürel konulardaki duruşuna dair söylenenler, ilerleyen süreçlerde yapacaklarının bir göstergesidir.

İntihal Taraması
Plagiarism Detection
Bu makale intihal taramasından geçirildi. (https://intihal.net/) | *This paper was checked for plagiarism. (https://intihal.net/)*

Etik Beyan
Ethical Statement
Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. | *There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.*

Açık Erişim Lisansı
Open Access License
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. | *This work is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License*

KAYNAKÇA

Akurgal, Ekrem, "Anadolu Tarihinin Oluşmasında Jeomorfolojik Özelliklerin Rolü", **Anadolu Araştırmaları**, S 10, 1984, s.21-30.

Akurgal, Ekrem, "Anadolu'nun Dünya Tarihindeki Yeri ve Önemi", **Bilim ve Teknik Dergisi**, S 335, Haziran 1997b, s.80-88.

Akurgal, Ekrem, "Tarih İlmi ve Atatürk", **Belleten**, C 20, S 80, Ekim 1956, s.571-584.

Akurgal, Ekrem, "Türkiye'nin Kültür Sorunları", **Belleten**, C 46, S 182, Nisan 1982, s.261-270.

Akurgal, Ekrem, **Anadolu Kültür Tarihi**, 17. Baskı, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara 1997.

Akurgal, Ekrem, **Bir Arkeoloğun Anıları**, 3. Baskı, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2004.

Akurgal, Ekrem, **Ege Batı Uygarlığının Doğduğu Yer**, İzmir Yayıncılık, İzmir 2000.

Arık, M. Oluş, "Türk Kültürüne Yönelik Arkeolojik Çalışmalar ve Sorunları", **Emin Bilgiç Hatıra Kitabı**, Yay. Haz. Oktay Aslanapa-Ekmeleddin İhsanoğlu, İsar Yayınevi, İstanbul 2000, s.149-168.

Başgelen, Nezih, **Atatürk'ün Yurt Dışına Öğrenci Gönderme Projesi ve Eskiçağ Bilimleri Alanında İlk Yetişenler**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2011.

Bayşu, Nihat, "Atatürk, Cumhuriyet, Bilim ve Teknoloji", **Erdem Dergisi**, C 11, S 32, 1998, s.409-438.

Çal, Halit, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Müzeler", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C 7, S 14, 2009, s.315-334.

Çal, Halit, **Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Eski Eser Politikası**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1990.

Çığ, İlmiye Muazzez, "Mustafa Kemal Atatürk ve Türkiye'de Arkeoloji", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi; Dün/Bugün/Yarın**, S 108-119, s.209-212.

Ergin, Murat, "Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Yunan, Roma ve Bizans Dönemlerinin Algılanması ve Arkeoloji", **Cumhuriyet Döneminde Geçmiş Bakış Açıları: Klasik ve Bizans Dönemleri**, Der. Scott Redford, Nina Ergin, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s.23-48.

Erten, Emel, "Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Arkeolojiye Bakış Açıları", **Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, (Özel Sayı) Nisan 2023, s.21-33.

Gülen, Tuğba, "Cumhuriyet ile Birlikte Anadolu'ya Işık Tutanlar; Arif Müfid Mansel, Ekrem Akurgal, Halet Çambel ve Sedat Alp", **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C 9, S 2, 2016, s.1021-1028.

Günaltay, Şemseddin, "İslam Medeniyetinde Türklerin Mevkii", **I. Türk Tarih Kongresi 2-11 Temmuz 1932**, Ankara 1932, s.289-306.

https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1169.pdf, Erişim Tarihi: 04.03.2023

İnan, Afet, "Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S 1, 1957, s.1-16.

İnan, Afet, "Gazi M. Kemal Atatürk ve Kültür Meseleleri", **Belleten**, C 20, S 80, Ekim 1956, s.557-563.

İnan, Afet, "Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşuna Dair", **Belleten**, C 11, S 42, Ankara 1947, s.173-179.

İnan, Afet, "Türk Tarih Kurumunun Arkeoloji Faaliyetleri", **Belleten**, C 2, S 5-6, Ocak 1938, s.5-12.

İnan, Afet, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984.

Mutlu, Serhan, Mutlu Başaran, Meral, "Anadolu'da Arkeolojinin Kurumsallaşma Süreci ve Gelişimi", **Academic Knowledge**, C 1, S 1, 2018, s.64-76.

Özdoğan, Mehmet, **50 Soruda Arkeoloji**, Bilim ve Gelecek Kitaplığı, İstanbul 2011.

Özdoğan, Mehmet, **Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2006.

Özdoğan, Mehmet, **Türk Arkeolojisinin Sorunları ve Koruma Politikaları**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2001.

Özgünel, Coşkun, "Cumhuriyet Arkeolojisi ve Ekrem Akurgal Okulu", **Cumhuriyet Döneminde Geçmiş Bakış Açıları: Klasik ve Bizans Dönemleri**, Der. Scott Redford, Nina Ergin, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s.169-180.

Özgünel, Coşkun, "Cumhuriyet Dönemi Türk Arkeolojisi", **Belleten**, C 50, S 198, Aralık 1986, s.895-914.

Özgünel, Coşkun, "Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal Cumhuriyet Kültürüne, Arkeoloji ve Sanatına Kişilik Kazandıran Bilge", **Tüba Günce Dergisi**, S 26, Haziran 2003, s.15-16.

Özodaşık, Mustafa, **Cumhuriyet Eğitiminde Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları (1923-1950)**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1997.

Sayılı, Aydın, "Ortaçağ Bilim ve Tefekküründe Türklerin Yeri", **Erdem Dergisi**, C 1, S 1, Ocak 1985, ss.169-186.

Sayılı, Aydın, "Atatürk İdeolojisi", **Erdem Dergisi**, C 4, S 12, Eylül 1988, ss. 963-993.

Sayılı, Aydın, **Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir**, Gündoğan Yayınları, Ankara 1989.

Sevin, Veli, **Eski Anadolu ve Trakya Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

Şen, Zeynep, "Türk Çağdaşlaşma Hareketinde (Cumhuriyet Döneminde) Gerçekleştirilen Atılımlar", **Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi**, S 45, Mart 2017, s.147-164.

Şengör, Ali Mehmet Celal, "İskenderiye Feneri ve Dostum Ekrem Akurgal", **Bilim ve Teknik Dergisi**, S 335, Haziran 1997, s.80-88.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.11.1.0.205.15.11.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.11.1.0.267.33.15.

Ulu, Cafer, "1416 Sayılı "Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun" Ve Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Uygulamaları", **Tarih Okulu Dergisi**, S 26, 2014, s.495-525.

Ünar, Şükrü, "Atatürk Dönemi'nde Türk Arkeolojisi", **Anasay**, S 11, Şubat 2020, s.129-148.